

ցա մասին այնպէս զգուանքով և սոսկումով են խօսում:

Եթէ որ ի մծղնէութեան գտցի (ասում է Շահապիւմանի 19րդ. կանոնը) կամ երէց սարկաւազ կամ ի հարեղայից՝ քահանայութիւնն լուծցի, աղուեսագրում ի ճակատն դիցէ, և ի տեղի մի ձգնաւորաց յապաշխարութեան տացեն: Ապա թէ դարձեալ ի նոյն գտցի, զժողոսն կըտրեսցեն՝ զերկոսեան և ի զողինոցն տացեն: Սոյնպիսի խիստ պատիժներ որոշում է յաջորդ կանոնը նաև աշխարհականների համար. «կամ իշխան որ կամ ընտանիք նորին գտցին ի մծղնէութեան, նոյնպէս նզովեալ եղիցին և ի հրապարակ մի իշխեսցեն զալ...» * Ինչքան մեծ էր խստութիւնը մծղնէութեան դէմ, այնքան էլ մեծ պէտք է եղած լինի սորա հրապոյրը ժողովրդի համար, որ այսպէս քահանայ ու իշխան, ամենքին իւր կողմն էր զրաւում: Արօնաւորութեան պահանջած ձգնական կեանքը այս հրապոյրը չունէր. մինչդեռ զաղտնի անբարոյականութեան, օրինազանցութեան, միւստիքական սովորութիւնների ու նախապաշարութեան թագէտ և մեղի ամբոխի վերայ ազդեցութիւն անելը դիւրաւ հասկանալի է: Զրգերը կտրելու պատիժը հաւանականաբար նորա համար էր, որ աղանդաւորներին արգելուի իրենց խորհրդաւոր պարը շարունակելու:

Եթէ ի նկատի ունենանք, որ Շահապիւմանի ժողովը գումարողները Ս. Սահակի և Մեսրոպի աշակերտներն էին և որ նոցանից առաջ եկեղեցին օտարի ձեռքով էր կառավարուում, որոշ ազգային կերպարանք դեռ չէր ստացել, հասկանալի կլինի, թէ ինչու այս աղանդի վերայ ևս նոքա առաջին անգամ ուշադրութիւն դարձրին: Մինչև Ե. դար մեր ժողովուրդը ինքնուրոյն կրթութիւն չունենալով՝ չէր կարող դեռ որոշել թէ որն է հարադատը, որը խորթ, որը ծննդաբաժնի քրիստոնէականը և որը քրիստոնէութեան անուան

տակ ծածկուած մոլորութիւն. և ասորի քարոզիչները, որ հաւանականաբար մեծ մասամբ տգէտ էին և անուպայ վարքի տէր՝ դուցէ իրենք նոյն իսկ արծարծել և քաջալերել էին այսպիսի աղանդներ, ինչպէս էր Մծղնէութիւնը, ինչպէս վերև յիշուած հեթանոսական մնացորդները: Սահակ և Մեսրոպ և նոցա աշակերտները որոշ կարգեր ու կանոններ սահմանելով՝ կռիւ սկսեցին բոլոր այն տարրերի դէմ, որ խորթ էին և օտարամուտ և այդ կռիւը նոցա մահով չվերջացաւ. Արօնական պատերազմները առ ժամանակ զբաղեցնում էին ամենքի ուշադրութիւնը այնպիսի մեծ և կարեւոր խնդիրներով, որ աղանդների հետ զբաղուելու միջոց չկար. իսկ երբ պատերազմը վերջացաւ, այդ աղանդները, ինչպէս Փարպեցու զրութիւնից տեսնում ենք, կրկին զլուխ բարձրացրին և հաւանականօրէն իրար խառնուելով մծղնէութեան թաւի տակ՝ դեռ դարեր շարունակ զոյութիւն ունեցան և պատմութեան մէջ մի քանի անգամ էլ ի երևան եկան նորա նոր անուններով:

Կ. Ա.

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿՈՆ

ԿԱԹՈՒԼԻԿ ԵԿԵՂԵՑԻ

1. ՄԻ ՆՈՐ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑ Կ. ՊՈԼՍՈՒՄ՝

Անցած տարւան վերջին օրերում լրագիրները հաղորդեցին Հռոմից, որ պապը վճռել է մի նոր հոգևոր դպրոց բանալ Կ. Պոլսում արեւելեան քրիստոնեաների համար:

Այս վճիռն համարուում է հեռանք վատիկանի վերջին անյաջող միութեան ժողովի: Ինչպէս երևում է, պապական գահի նեցուկ յիսուսեանները, որոնց գործն էր և վերջին ժողովը, վճռել են իրենց բոլոր ոյժը գործ դնել արեւելքում պապի իշխանութիւնը ընդարձակելու: Անհայրենիք յիսուսեանները, որոնց առաջն փակուած են բոլոր եւրոպական երկիրները, վերջին ժամանակներս իրենց գործունէութեան ասպարէզ են ընտրել Տաճկաստանը, մանաւանդ Փոքր Ասիան և Հայաստանը:

* Այս կանոնները մէջ են քերուած մասամբ Զամեանի հայոց պատմութեան մէջ եւ անելի ընդարձակ, քայքայ նոյնպէս թերի կերպով Աբէլ Արքեպիսկոպոսի Պատմութիւն ժողովոց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, զըզում:

Ֆրանսիայից քստորուած պատէրներն արդէն իսկ հաստատուել են տաճկական Հայաստանում: այժմ ըստ երևութիւն նրանք մի կեդրոն են կամենում ստեղծել իրենց համար Կ. Պոլսում: ուր թէպէտ շատ տեսակ դպրոցների կարիք կայ, բայց ոչ պապական դպրոցի, որովհետև Միտիթարեան հայերը մի երկու հատ այդպիսի դպրոցներ են պահում միայն հայերի համար:

ՕՐԹՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ի. Կ. ՊՈԼՍԻ ԿԱՄ ՏԻԵՋԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺՈՒԹԻՒՆ:

Նէոփիտոս Ը. պատրիարքի հրաժարականից յետոյ Կ. Պոլսի պատրիարքական տեղապահ ընտրուեցաւ Բրուսայի մետրապօլիտ Նաթանայելը: Հոկտեմբերի 26-ից սկսած յունական պատրիարքարանը զբաղուած էր նախ՝ առ կախ մնացած խնդիրների լուծմամբ և երկրորդ՝ պատրիարքի ընտրութեան պատրաստութեամբ:

Առ կախ մնացած խնդիրներից նշանաւոր էր տաճկական լեզուի պարտաւորեցումը յոյն եկեղեցական ժողովրդական ու բարձր դպրոցներում: այժմ պատրիարքական տեղապահ մի յատուկ շրջաբերականով յայտարարում է բոլոր թեմակալ առաջնորդներին. «որ նրանք հոգան ըստ չափու կարեաց տաճկերէն լեզուի աւանդման մասին բարձր (այսինքն՝ միջին և բարձրագոյն) դպրոցներում և ոչ թէ ծխական ժողովրդական դպրոցներում: ինչպէս այդ պատուիրած էր նախկին պատրիարքի օրօք»:

Այս շրջաբերականը հիմնուած է տաճկական նախարարի թե սքիբէի — հրամանագրի վերայ: Այս մի մեծ յաղթանակ է պատրիարքական տեղապահի կողմից, որի համար Կ. Պոլսի այլ պատրիարքութիւնները կարող են նախանձել յոյն եկեղեցուն:

Յունաց պատրիարքի ընտրութեան մասնակցում են 85 ի չափ պատգամաւորներ, որոնցից 12 հոգի Սինոդի անդամներն են և մի քանի թեմակալ եպիսկոպոսներ, որոնք պատահաբար Կ. Պոլսում են գտնուում: 8 հոգի աշխարհական խառն ժողովի անդամներ, մեծ լոգօթէտը ու 2 այլ պաշտօնայք պատրիարքարանի: 3 քաղաքացիական մեծ պաշտօնեաների ներկայացուցիչներ, 2 զինուորական պաշտօնեաների ներկայացուցիչներ, 3 քաղաքացիա-

կան ներկայացուցիչներ Սամսի իշխանի: 4 հոգի յայտնի գիտնականներից, 5 հոգի վաճառականների ներկայացուցիչներ, 1 սեղանաւոր, 2 ներկայացուցիչ Կ. Պոլսի քաղաքի, 28 ներկայացուցիչներ զանազան թեմերից և ըն:

Մինչև ընտրական ժողովի բացումն բոլոր մետրոպօլիտները պարտական են իրենց ընտրելիների անունները ուղարկել ժողովին: որից յետոյ վերաստուգութիւն է լինում պատգամաւորների վաւերաթղթերի և ապա ընտրութիւն թեմնաձեռնների, որոնք առաջարկուում են Բ. դրան ի հաստատութիւն:

Կ. Պոլսի պատրիարքական իշխանութիւնը ոչ միայն յոյների վերայ է տարածուում: այլ նաև բոլոր ազգութիւններին պատկանող օրթոդոքսների վերայ: սակայն տիեզերական պատրիարքները միայն յոյների մասին են հոգում: ուստի և հետզհետէ կորցնում են այլացեղ հաւատացեալներին: Յոյն թեմակալներն իրենց հաւատակից բողղարների և սերբերի լեզուն ու եկեղեցական ինքնուրոյնութիւնը հաւածելով՝ այն տեղն հասցրին, որ 30 տարի առաջ բողղարացիք բաժանուեցան և առանձին էկզարքութիւն հիմնեցին: այժմ էլ դժգոհութիւն են յայտնում սերբ օրթոդոքսներն և երեւի նրանք էլ բողղարների օրինակին կը հետեւեն:

2. ԼԵԼԼԵՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ:

Տաճկաստանի սահմաններում գոյութիւն ունեցող յոյն եկեղեցուց զանազանուելու համար յունական թագաւորութեան եկեղեցին սովորութիւն է դարձել հեղինակաւ կոչել, այդ սովորութեան պիտի հետեւեն և մենք, որպէս զի ընթերցողը չը շփոթէ մեր լեզուի մէջ սովորական յոյն եկեղեցի անունը: որ յատուկ է առ հասարակ բոլոր օրթոդոքս եկեղեցուն:

Վաղուց է արդէն գոյութիւն ունի Յունաստանում «վերածնութիւն» անունով մի ընկերութիւն, որի նպատակն է օգնել յոյն ազգի վերածնութեան: մասնաւորապէս քրիստոնէական վերածնութեան: Ընկերութիւնը նպատակ ունի ժողովրդի աչքում բարձրացնել եկեղեցու նշանակութիւնը: հոգալ եկեղեցականների կրթութեան համար, քարոզչութիւնն ընդարձակել, քրիստոնէական ոգին վառ պահել ընտանիքներում, դպրոցներում և զանազան դասակարգերում:

Այս ընկերութիւնն յատուկ քարոզիչներ է պահում: լոյս է ընծայում երկու պարբերական հրատարակութիւններ — «Վերածնութիւն» և «Սէր»:

Համար, իսկ վերջինս ժողովրդի, Ընկերութեան նախագահն է Աթէնքի Գերմանոս մետրոպոլիտն, իսկ փոխ նախագահն է Ռանգարէն, որ այժմ առաջին յոյն գրագէտն է Համարուած:

Գերմանոս եպիսկոպոսի ջանքերի շնորհիւ 1890 թուին կազմուեցաւ մի նոր քահանայական ընկերութիւն, որի նպատակն է նպաստել յոյն հոգևորականների զարգացման և նախապատրաստութեան:

Այս ընկերութիւնը հսկում է քահանայութեան թեկնածուների վերայ, հոգում է եկեղեցական երգեցողութեան, եկեղեցական պատկերադրութեան և առհասարակ եկեղեցու բարեզարդութեան մասին:

Այս երկու ընկերութիւնների համերաշխ գործունէութեան շնորհիւ հելլենական եկեղեցին նւերաւոր կերպիւ յառաջագիմում է:

Ահա մի գեղեցիկ օրինակ եկեղեցու վերածնութեան համար աշխատել ցանկացողներին: Մեր մէջ ևս ցանկութիւն կայ բարձրացնելու եկեղեցականների կրթութեան աստիճանն ու եկեղեցու արտաքին բարեզարդութիւնը, աշխարհական և հոգևորական հրապարակագիրները առիթ չեն փախցնում բարձրագոյն աղաղակներով բողոքելու տգէտ քահանայութեան և եկեղեցական անբարեկարգութեան դէմ: Թող օրինակ առնեն արգ և տեսնեն՝ թէ որիչ եկեղեցիք ի՞նչ ծանապարհներով են հասնում նորնաման նպատակների: Սակայն մենք դեռ խճրքածելու և միմեանց մեղադրելու չըջանում ենք, ապա Աստուած որ շուտով հասնէինք գործելու շրջանին:

3. ՌՈՒՍՍԵ ՆԿԵՂԵՑԻ:

Նորագործ օրթոդոքսներին առանձին հրճուանք է պատճառում իրենց մայրնի լեզուով կատարած ժամերգութիւնը, այդ մասին հաղորդում է ռուսաց «Եկեղեցական համբաւարները»: Այսպէս Լատիշներ ի լեզուով պատարագ է մատուցուել Վիտրբսկի եկեղեցում, ուր բազմութիւնն այնքան է եղել, որ շատերն եկեղեցում չեն կարողացել տեղ գրտնել: Նոյնպիսի արդիւնք է ունեցել և Վաղանի թեմում: Բայց զբնական գիւղում չուաշերէն արած պատարագը:

Ռուսաց եկեղեցու թեմերում հետզհետէ հաստատուում են այսպէս կոչուած «գործակալների կամ բարեկարգիչների խորհուրդներ», որոնց պարտականութիւններն են.

- ա. Բնել եկեղեցու միաբանների մէջ ծափած դժուրութիւններն և ծխականների բողոքները իրենց քահանաների դէմ:
- բ. Վկայութիւններ տալ եկեղեցու պաշտօնէից մասին:

դ. Իշխանութեան առաջարկել՝ քահանաներին և պաշտօնականներին պարգևատրել:

դ. Բնել քահանայական որոց և այրեաց գործերը և սինօդին առաջարկել միանուագ նպաստներ նշանակելու:

ն. Բնել եկեղեցիների և եկեղեցական վերանորոգութեան համար տուած խնդրագիրը:

դ. Իրենց շրջանում ընկերութիւններ հիմնել իրական գրադարաններ բանալու և ն. առհասարակ եկեղեցու բարեզարդութեան մասին հոգալ:

Քաղաքային նոր օրինադրով իրաւունք է տրուած քաղաքային վարչութիւններին հոգալու եկեղեցիների բարեզարդութեան մասին: Օգեսոս քաղաքը, որի բնակիչների մեծ մասն օտարազգի և օտարազաւան են, մեծամեծ գումարներ է յատկացրել ռուս եկեղեցու բարեկարգութեան համար: Խարկով, Վիւ, Վաղան և այլ քաղաքների խորհուրդները դրամական նպաստներ են տալիս մայր եկեղեցիներում երգեցիկ խմբեր պահելու համար:

Պետերբուրգից հեռագիրն հաղորդում է, որ բարձրագոյն հրաման է արձակուած արքունի դանձարանից 700,000 ռուբլի յատկացնել ի նպաստ ռուսաց սինօդի իրաւասութեան տակ գտնուող բոլոր պարոքներին:

ՄԱՏԵՆԱՆՈՒՅԵՐ

Անցեալ տարուայ վերջին լոյս է տեսել յայտնի հայագէտ Պրօֆ. Փ. Վոնիբերի մի նոր գրուածքը՝ The Apology and Acts of Apollonius and other Monuments of Early Christianity. London, 1894. (Ջատագովութիւն և վկայարանութիւն Ապոլոնիոսի): Այս գեղեցիկ գործը պարունակում է 12 հին յիշատակարանների թարգմանութիւն հայերէնից և նախնուած է Մայր Աթոռի միաբան գպիր Գալուստ Տէր Մկրտչեանցին: Վաշխատենք յաջորդ համարում գրքի բովանդակութեան հետ ծանօթացնել մեր ընթերցողներին:

ն. Բ.

